

Sanatsal İmgeleme Küresel Bir Boyuttan Bakmak Perspektifinde Göç Teması

Ümit Parsıl¹

Ahmet Göktuğ Kılıç²

Özet

Günümüzde göç olgusu, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çok katmanlı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Savaş, kıtlık, politik baskılar ve ekonomik nedenler, bireyleri zorunlu ya da gönüllü göçe yönlendirmektedir. Bu hareketlilik, yalnızca demografik yapıları dönüştürmekle kalmaz; aynı zamanda kimlik, aidiyet, toplumsal uyum ve kültürel üretim süreçlerinde derin etkiler yaratır. Özellikle son yıllarda Suriye iç savaşı ile yoğunlaşan kitlesel göç hareketleri, ev sahibi ülkelerde sosyal uyum, ekonomik entegrasyon ve kültürel etkileşim açısından önemli sorunlar ve fırsatlar doğurmuştur. Göç, bireysel ve kolektif travmaların yanı sıra çokkültürlülüğün ve kültürel melezliğin de kaynağı olmuştur. Bu bağlamda çağdaş sanat, göç temasını yalnızca estetik bir ifade aracı olarak değil; aynı zamanda toplumsal gerçeklikleri görünür kılan, aidiyet, ötekileştirme, kimlik kaybı ve kültürel çeşitlilik gibi meseleleri tartışmaya açan dönüştürücü bir pratik olarak ele almaktadır. Sanatçılar, bireysel deneyimlerden ve toplumsal gözlemlerden beslenerek göçün yarattığı travmaları ve dönüşümleri farklı estetik formlarla temsil etmekte; böylece kolektif hafızaya katkıda bulunmaktadır. Göçün sanatsal üretimlerdeki bu işlevi, sanatın kamusal alan ve toplumsal gerçeklik ile kurduğu ilişkinin yeniden tanımlanmasına olanak sağlamaktadır.

- 1 Öğr. Gör., Adıyaman Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü., umitparsil@adiyaman.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1901-5400
- 2 Görsel Sanatlar Öğretmeni, Doktora Öğrencisi, ahmetgoktugkilig34@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2831-789X

Giriş

Günümüzde, özellikle son yıllarda yaşanan toplumsal ve siyasal gelişmelere bağlı olarak; mülteciler, göçmenler, gönüllü ya da zorunlu göç eden bireyler, terk edilme, savaş, sınır dışı edilme, terk edilmiş mekânlar ve yaşam mücadelesi gibi kavramlar sıkça gündeme gelmektedir. Bu kavramlar, çağdaş sanatçılar tarafından yıkım, aidiyet ve özgürlük gibi temaları tartışmaya açmak amacıyla yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Söz konusu temalar, sanatçının üretim pratiğinde temel yönlendirici unsurlar olarak ön plana çıkar. Sanatçının göç olgusuna dair gözlem ve yorumları, çeşitli imgeler, mekânlar, figürler ve kurgular aracılığıyla, bu zorlu sürecin bireyler ve toplumlar üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çeker. Sanat, göç teması etrafında şekillenen üretimlerde yalnızca estetik bir yaklaşım sunmakla kalmaz; aynı zamanda aidiyet duygusunun sanatsal bir temsiline de olanak tanır. Tarihsel süreç incelendiğinde, insanlığın sürekli bir hareket ve değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Günümüzde ise bireyler, yaşam kalitesini artırmak, daha konforlu ve güvenli yaşam alanlarına ulaşmak gibi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmektedir. Bununla birlikte savaş, yıkım, kıtlık gibi zorlayıcı ve olumsuz koşullar da göç hareketlerinin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Göç olgusu, tarih boyunca toplumların kültürel yapılarının dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Nitekim göç, yalnızca fiziksel bir yer değişikliğini değil; aynı zamanda bireyin kimliğinde, aidiyet ilişkilerinde ve toplumsal yapıda derin dönüşümler yaratan çok katmanlı bir süreçtir. Demirel'e (2020) göre, göç; canlıların ihtiyaçları doğrultusunda bir yerden başka bir yere hareket etmeleri anlamına gelmektedir. Ancak bu hareketliliğin arka planında, sınırlar ve sınır içi konumlarla bağlantılı çok sayıda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik neden bulunmaktadır. Örneğin Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, 1950'li yıllardan itibaren göç olgusu ağırlıklı olarak ekonomik saiklerle gerçekleşirken, günümüzde savaşlar, iç çatışmalar ve politik baskılar bireyleri göç etmeye zorlamaktadır. Bu bağlamda göç, yerinden edilme ve terk edilme gibi durumlarla birlikte, travmatik ve derin duygusal çağrışımlara da sahiptir. Bu nedenle göç olgusu, edebiyattan şiire, sinemadan görsel sanatlara kadar pek çok sanat disiplininde önemli bir konu olarak ele alınmıştır (Girgin, 2017).

Göç olgusunun artan yoğunluğu, yalnızca demografik yapıları değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda birçok önemli dönüşüme ve başarıya da zemin hazırlamıştır. Günümüzde göç, salt nüfus hareketi olarak değerlendirilmekten ziyade, ülkelerin sosyo-kültürel yapısını ve ekonomik dinamiklerini doğrudan etkileyen çok boyutlu bir olguya dönüşmüştür. Özellikle Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucunda milyonlarca insan, yaşamlarını sürdürebilmek adına başta komşu ülkeler olmak üzere

dünyanın farklı coğrafyalarına göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte yalnızca Suriye'den değil, Afrika ve Orta Doğu coğrafyalarından da pek çok birey, özellikle Türkiye'ye yönelmiş; bunun yanı sıra Avrupa, Kuzey Amerika ve diğer bölgelere göç ederek yeni yaşam alanları oluşturmaya başlamıştır. Bu kitlesel göç hareketleri, ev sahibi ülkeler açısından önemli sosyo-ekonomik ve kültürel zorlukları beraberinde getirmiştir. Göçmenlerin yoğun olarak yerleştiği ülkelerde sosyal uyum, ekonomik entegrasyon ve kültürel etkileşim süreçleri çeşitli sorunlara neden olmuştur. Göçmenlerin karşılaştığı zorluklar kadar, ev sahibi toplumlarda da kimlik, aidiyet ve kültürel bütünlük bağlamında önemli dönüşümler yaşanmıştır. Özellikle bazı Avrupa ülkelerinde, farklı milletlerden bireylerin yerleşimi ile ortaya çıkan çokkültürlü yapı, hem toplumsal uyum sürecini hem de sosyolojik dengeyi etkilemiştir. Göç, bu bağlamda yalnızca bireysel yaşamları değil; toplumsal dokuyu, değer sistemlerini ve kültürel temsilleri de dönüştüren bir süreç hâline gelmiştir. Seyitvan'ın (2017) belirttiği gibi, göçün çok boyutlu etkileri sayesinde birçok Avrupa ülkesi günümüzde çokkültürlülüğün ve kültürel çeşitliliğin simgesi hâline gelmiştir. Bu durum, sadece toplumsal yapının çeşitlenmesine değil; aynı zamanda kültürel üretimlerin, sosyal ilişkilerin ve kimlik algılarının da yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Göç, bu yönüyle yeni sosyal formlar ve kültürel ifadeler ortaya çıkaran dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Göç olgusu, sosyo-kültürel, politik ve ekonomik boyutlarıyla oldukça geniş bir çerçevede değerlendirilen, çok katmanlı ve dinamik bir süreçtir. Bu çok yönlü yapısı sayesinde yalnızca toplumsal yaşamı dönüştürmekle kalmayıp, aynı zamanda sanatın kavramsal ve estetik bağlamda beslendiği önemli kaynaklardan biri hâline gelmiştir. Göçün bireyler ve toplumlar üzerinde bıraktığı etkiler; çağdaş sanatın içeriğinde, biçiminde ve ifade dilinde belirleyici unsurlar olarak yer edinmektedir. Özellikle ötekileştirme, kimlik inşası ve kimlik kaybı, yeni coğrafyalarda kabul görme arzusu, kültürel melezlik ve arabesk gibi temalar, bu bağlamda sanatçılar tarafından sıklıkla ele alınan meseleler arasında yer almaktadır. Modern ve çağdaş sanat pratikleri, bu temaları sanatçının kişisel deneyimlerinden, gözlemlerinden ve toplumsal analizlerinden süzülerek farklı estetik yaklaşımlarla üretimlerine entegre etmektedir. Sanatçılar, göçün bireysel ve kolektif düzeyde yarattığı travmaların, kimlik çatışmalarının ve aidiyet sorunlarının izini sürmekte; böylelikle bu toplumsal gerçeklikleri görünür kılarak farkındalık oluşturmaya amaçlamaktadır. Çeber'in (2018) de ifade ettiği üzere, sanatçılar yalnızca bu sorunlara işaret etmekle kalmayıp, aynı zamanda ele aldıkları meseleler üzerinden toplumsal çözüm arayışlarına katkı sağlayan bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda sanat, salt estetik bir üretim süreci olmanın ötesine geçerek,

toplumsal meselelerle etkileşim hâlinde olan, dönüştürücü ve bütünleştirici bir nitelik kazanmaktadır. Sanatın bu işlevsel dönüşümü, onun kamusal alanla ve toplumsal gerçeklikle kurduğu ilişkinin yeniden tanımlanmasına olanak sağlamıştır. Göç teması etrafında şekillenen sanatsal üretimler, yalnızca bireysel anlatıların değil, aynı zamanda kolektif hafızanın da ifade bulduğu mecralar olarak değerlendirilmektedir.

Küresel Boyutta Çağdaş Sanat ve Göç İmgesi

Son yıllarda, bireyler sosyal, kültürel ve ekonomik varlıklarını geride bırakarak, zorunlu göç süreçlerine dâhil olmuşlardır. Bu göç hareketlerinin temelinde çoğu zaman, bazı ülkelerin ekonomik ve stratejik çıkarları doğrultusunda yürüttüğü savaşlar ve müdahaleler yer almaktadır. Bu bağlamda, savaşlar yalnızca fiziksel yıkımlara yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin toplumsal, ekonomik ve kültürel yapılarında da derin etkiler yaratmaktadır. Göç olgusu ile toplumsal kimlik arasındaki ilişki bu noktada önem kazanmaktadır. Zira bireyler göç ettikleri coğrafyalara yalnızca bedenlerini değil; aynı zamanda kültürel kimliklerini, inanç sistemlerini, yaşam pratiklerini ve değer yargılarını da taşımaktadırlar. Ancak, bu yeni çevresel ve kültürel koşullarla temas hâlinde, göçmen bireylerin kimlik ve aidiyet algıları yeniden şekillenmekte, hatta zaman zaman sorgulanmaktadır. Bu dönüşümün en önemli etkenlerinden biri, kültürler arası etkileşimdir. Kültürel karşılaşmalar, göçmen bireylerin hem kendi kimlikleriyle hem de ev sahibi toplumların kültürel kodlarıyla yeniden ilişki kurmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar son yıllarda göç oranları bir ölçüde istikrar kazanmış gibi görünse de, bu olgu etrafındaki toplumsal ve siyasal tartışmalar yoğunlaşarak devam etmektedir. Siyasi söylemlerin ve politik yapıların göç olgusu üzerindeki belirleyici rolü ise, toplumsal kutuplaşmayı artırmakta ve göçmen karşıtı refleksleri beslemektedir. Örneğin 2015 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş, milyonlarca insanı ülkelerini terk etmeye zorlamış ve küresel ölçekte göç hareketlerini zirveye taşımıştır (Martiniello, 2019).

Göç neden olan değişkenler —savaş, teknoloji, ekonomi ve siyaset— yalnızca bireysel yaşamları değil, aynı zamanda toplumsal yapıları da derinden etkilemiş; bu bağlamda hem ilerlemelere hem de gerilemelere zemin hazırlamıştır. Sanat, tarih boyunca olduğu gibi bu dönemde de toplumsal değişimlerle eş zamanlı olarak dönüşmüş; sanatçının rolü ve sanatın anlamı yeniden tanımlanmıştır. Özellikle çağdaş sanatta estetik kaygıların geri planda kalması, mesajın ve içeriksel derinliğin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, sanatçının belirli formlara ve kalıplara bağlı kalmaksızın, toplumsal meseleler karşısında esnek ve eleştirel bir tavır geliştirmesine olanak tanımıştır. 2000’li yıllardan itibaren küresel

gündemde yoğun biçimde yer alan göç olgusu, çağdaş sanatçıların sanatsal pratiklerine de doğrudan yansımıştır. Sanatçılar, bu dönemin sosyopolitik atmosferini soluyarak üretimlerini biçimlendirmekte; böylece göç teması sanatta yalnızca bir içerik değil, aynı zamanda bir tanıklık biçimi olarak işlev görmektedir. Hızla değişen ve dönüşen günümüz dünyasında, göç olgusu insan yaşamını doğrudan etkileyen belirleyici faktörlerden biri hâline gelmiştir. Bireylerin içinde bulundukları sosyo-politik ve ekonomik koşullar, yaşadıkları coğrafyayı terk etmelerine neden olmakta; bu durum yalnızca göç eden bireyleri değil, bu sürecin tanığı ve yorumlayıcısı olan sanatçıları da etkilemektedir. Sanatçılar, toplumsal sorunlara duyarsız kalamayacakları gibi, yaşadıkları dönemin ruhunu ve gerçekliğini sanat aracılığıyla görünür kılma sorumluluğu da taşımaktadırlar. Özellikle teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte, sanatçılar hem bireysel hem de kolektif kimliklerin dönüşümüne tanıklık etmektedir. Kurtuğlu Çeken'in (2023) de belirttiği gibi, bu durum sanatçının, kendi çağının yaşam koşullarını gözlemleyerek, göçle şekillenen tarihsel ve toplumsal belleğin bir parçası hâline gelmesine olanak tanımaktadır. Göçebe yaşamın izleri, böylelikle sanatın belleğinde kalıcı bir biçimde yer edinmektedir.

Özellikle zorunlu göç deneyimini bireysel yaşamında derinden hisseden sanatçılar, bu yaşantıları sanatsal üretimlerine yansıtarak hem bireysel hem de kolektif hafızaya katkı sunmaktadırlar. Bu bağlamda, Suriye'den İngiltere'ye göç eden sanatçı Issam Kourbaj, kendi yaşam öyküsünden beslenerek geliştirdiği sanatsal anlatılar aracılığıyla göç ve savaş temalarını işler. Sanatçının üretimleri, yalnızca kişisel bir anlatı sunmakla kalmaz; aynı zamanda göç olgusunun trajik boyutlarını görünür kılar ve izleyiciyi bu gerçeklik üzerine düşünmeye sevk eder (Resim 1, 2). Kourbaj'ın eserleri, savaş, kıtlık ve ekonomik yoksunluklar gibi sebeplerle yerinden edilen bireylerin deneyimlerini, güçlü bir biçimde somutlaştıran anlatılar olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma kapsamında, göç olgusunu doğrudan deneyimleyen sanatçıların, yaşadıkları travmatik süreçleri eserlerine nasıl taşıdıkları ve bu süreçlerin sanatsal formlara nasıl dönüştüğü ele alınmaktadır. Issam Kourbaj, özellikle Suriye'deki iç savaşın ardından ortaya çıkan mülteci krizine odaklanan enstalasyon çalışmalarıyla dikkat çeker. Sanatçının dünyanın farklı şehirlerinde sergilenen bu enstalasyonları; ilaç kutuları, kitaplar, kırıntılar ve kibritlerden oluşan materyallerle inşa edilmiştir. Bu nesneler, hem savaşın yarattığı yıkımı hem de göçün beraberinde getirdiği geçicilik, kırılganlık ve belirsizlik duygularını metaforik bir düzlemde ifade eder. Kourbaj'ın oluşturduğu bu minyatür yapılar, mülteci kamplarını anımsatan görünümleriyle dikkat çekerken, aynı zamanda bireysel zaman algısını ve kolektif hafızayı temsil eden simgeler olarak da değerlendirilir.

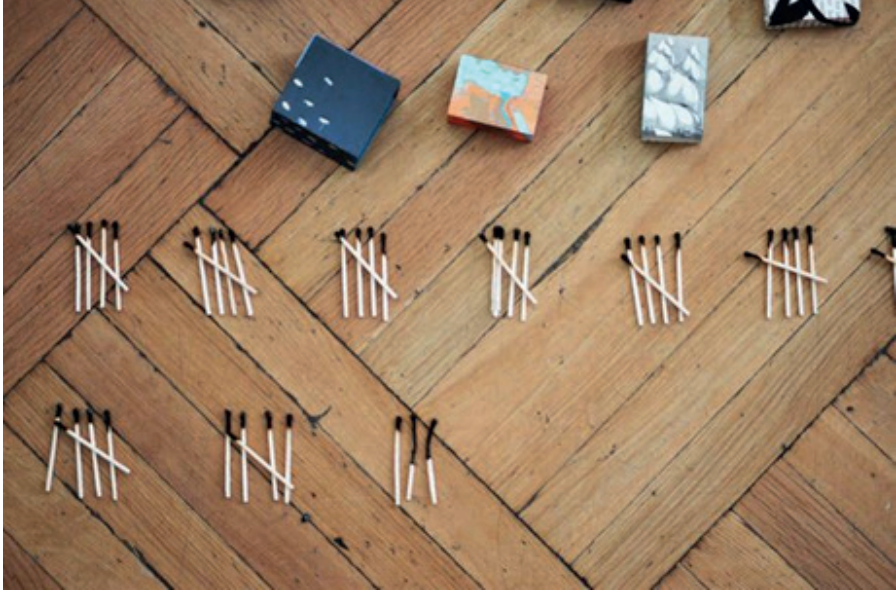
Sanatçı, “Dark Water, Burning World” başlıklı projesinde her biri Suriye’deki savaş nedeniyle yitirilen bir günü temsil eden 1579 küçük yapı üretmiştir (Günaydın, 2020). Bu sayısal ifade, hem zamanın durmaksızın ilerleyişine hem de her gün kaybolan hayatlara ve hikâyelere dair güçlü bir görsel tanıklık sunar. Kourbaj’ın çalışmaları, sanatın yalnızca bir estetik üretim alanı değil, aynı zamanda etik ve politik bir duruş sergileme aracı olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Göçmen sanatçıların bu tür üretimleri, yaşanan trajedileri belgeleyen ve onları kolektif bilince taşıyan sanatsal hafıza mekânları olarak değerlendirilebilir. Sanatçının kullandığı nesneler ve biçimler, savaşın doğrudan izlerini taşıdığı gibi, aynı zamanda insanlığın kırılğan doğasına dair evrensel bir anlatı oluşturur.

Görsel 1. Issam Kourbaj, Kaybedilen Başka Bir Gün (Another Day Lost), 2015. (https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-issam-kourbaj-54-sayi/)

Issam Kourbaj’ın “Kaybedilen Başka Bir Gün” başlıklı eseri, isimsiz bir şehirde hayatta kalmaya çalışan sayısız mültecinin dramatik deneyimlerini ele alırken, savaş ve göçün insan yaşamının kaçınılmaz bir parçası hâline geldiğini vurgulamaktadır. Bu eser, mültecilerin yaşam mücadelesinin, zamanın sürekli olarak kaybolan ve geri getirilemeyen bir akışa dönüştüğü bir durumu simgelemesi açısından anlamlıdır. Sanatçının eserde kullandığı hareket, kaybolan zamanın yerine sürekli olarak yeni bir zaman dilimi eklemeye yönelik bir çaba olarak okunabilir. Kourbaj, bu yaklaşımında, kaybedilen her bir günü bir parça olarak, bir döngü içinde sürekli bir biçimde yeniden

oluşturur, böylece savaşın ve göçün yol açtığı travmanın zamansal bir temsili ortaya çıkar (Kurtoğlu, Çeken, 2023). Bu sanatsal üretim, zamanın lineer olmayan yapısını ve göçmenlerin süreklilik arz eden kayıplarını görsel olarak dışa vurur, dolayısıyla eserin estetik ve semantik düzeyde güçlü bir anlatım oluşturur.

Görsel 2. Issam Kourbaj, *Kaybedilen Başka Bir Gün (Another Day Lost)*, 2015. (<https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-issam-kourbaj-54-sayi/>)

Fas doğumlu olup, çocukluk yıllarında ailesiyle birlikte Marsilya'ya göç eden sanatçı Bruno Catalano, yaşamından kesitleri eserlerinde derinlemesine işlemektedir (Resim 3). Catalano'nun heykel sanatındaki ana temalar arasında sonsuzluk, boşluk, kusurluluk ve yolculuk yer almaktadır. Sanatçı, seyahat ve göç gibi evrensel temaları işlerken, insanlara kaybolmuş bir parçanın ve geri dönülemeyen bir yolculuğun hissiyatını aktarır. Özellikle bavul, bu bağlamda, göçün ve seyahatin sembolik bir aracı olarak karşımıza çıkar. Catalano'nun eserlerinde yer alan ve sonsuz bedenleri tasvir eden heykeller, aynı zamanda sanatçının geçmişte yaşadığı sürgün ve göç deneyimlerinin görsel bir yansıması olarak okunabilir. Bu heykeller, göçün yarattığı sürekliliği ve kayıpları simgeleyen güçlü bir sembolizm taşır. Sanatçı, bedeninin tamamlanmamış formunu sürekli bir hareketlilik içinde sunarak, seyahatin ve göçün yarattığı eksiklik ve yetersizlik duygusunu görsel bir biçime dönüştürür. Catalano, bir çanta dolusu kıyafeti, göçmenin sahip olduğu eksiklik ve tamamlanmamışlık duygusunun bir metaforu olarak

kullanır (Immigrationprofblog, 2019). Bu yaklaşım, göçmen kimliğinin ve yolculuğun getirdiği fiziksel ve duygusal boşlukların sanat aracılığıyla somutlaştırılmasına olanak tanır.

Görsel 3. Bruno Catalano, Les Voyageurs, 2016-2019. (https://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Catalano)

Arjantinli sanatçı Claudia Casarino'nun "Üniforma" adlı yerleştirmesi, göç ve göçmen/mülteci deneyimlerinin psikolojik ve sosyo-kültürel boyutlarını derinlemesine irdeleyen önemli bir çalışmadır. Eser, ötekilik, sosyal yabancılaşma, kimlik kaybı gibi psikolojik süreçlerin yanı sıra, göçün travmatik etkilerini de gözler önüne serer. Çalışma izni almak ya da mülteci kamplarında yasadışı olarak yaşamak zorunda kalan bireyler, yaşamlarını iyileştirme çabasıyla bu zorunlu yolculuğu gerçekleştirirler. Casarino'nun yerleştirmesi, göçmenlerin ve mültecilerin deneyimlerini aktarırken, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyo-kültürel bağlamda da derin bir anlam taşıyan bir ifade biçimi sunmaktadır. Eserde kullanılan tül malzemesi, hem varlık hem de yokluk arasındaki ince çizgiyi temsil eder; bu malzeme aracılığıyla, göç etmek zorunda kalan, sınırları aşan ya da göçle yüzleşen bireylerin yaşamlarındaki varoluşsal öneme ve toplumsal dışlanmışlıklarına

dikkat çekilmektedir. Tül, şeffaflığıyla izleyiciye, göçmenlerin fiziksel varlıklarının ötesinde, onları sürekli gözlemleyen bir toplumsal yapının etkisini hissettirir. Bu şeffaflık, hem göçmenlerin hem de mültecilerin konumlarını izleyiciye doğrudan aktarmakta ve onları bir insanlık ortak paydasında birleştiren bir sembolizm taşımaktadır. Çalışmada, üniformanın kullanılan sembolik anlamı da oldukça önemlidir. Mülteci kamplarında, mahkûmlar tarafından giyilen üniformalar, bireylerin ötekileştirilmiş durumlarını ve sistematik bir denetim altında tutulmalarını simgeler. Casarino'nun yerleştirmesi, bir mültecinin can yeleğini simgeleyen üniforma aracılığıyla, fiziksel varlığın ötesinde, ötekileşmiş bireylerin psikolojik durumlarını ve sosyal dışlanmışlıklarını temsil eder. Bu eser, şeffaflığıyla hem bir öteki olarak dışlanmayı hem de bu dışlanmışlığın insanlıkla birleşen bir parçası olma gerçeğini izleyiciye sunar (Tokdil, 2022).

Görsel 4. Claudia Casarino, Uniform (Üniforma), Migrocionos (en el) Arte Contemporaneo (Çağdaş Sanatta Göç), 2008 (<https://museomoderno.org/mapadelarte/artistas/casarino-claudia/>)

Banksy, grafiti kariyerine, başka bir ünlü grafiti sanatçısı olan Brec Le Rat'ın etkisi altında başlamış ve bu etkileşimi, Lat'in eski resimlerini yenilikçi bir şekilde dönüştürerek kendi tarzını geliştirmek için kullanmıştır. 1974 yılında Bristol'de doğan Banksy, sanat yaşamına İngiltere'nin Bristol kentinde grafiti sanatçılarından oluşan DryBreadZ Crew grubunun bir parçası olarak adım atmıştır. Sanatçının kariyerindeki erken dönemlerinden birinde, 18

yaşındayken halka açık bir alanda zarar vermesi ve bir çöp kamyonunun altına saklanması nedeniyle tutuklandığı bilinmektedir. Bu deneyim, onun sanata yaklaşımını etkilemiş ve kısa sürede daha hızlı bir şekilde eser üretmenin yollarını aramasına yol açmıştır. Şablon kullanarak karalamalar oluşturma fikri de, bu dönemde şekillenmeye başlamıştır.

Banksy, çok katmanlı çalışmalarında çeşitli medya öğelerini bir araya getirerek sokak sanatı enstalasyonları yaratmaktadır. Bu eserlerde kullanılan malzemeler, genellikle sıradan objeleri tuval olarak kullanarak sanatsal anlam taşır; örneğin yol işaretleri, yangın muslukları veya duvarlar bu amaca hizmet eden materyaller arasında yer alır. Sanatçının eserlerinin ortak özelliği, derin bir sanat felsefesi, politik mesajlar ve hiciv içeren yapılarıyla dikkat çekmesidir. Banksy'nin çıkış noktası olan Bristol, sanatçının kariyerinde önemli bir yer tutsa da, Londra'da geçirdiği yıllar, onun sanat dünyasında daha geniş bir görünürlük kazanmasını sağlamıştır. 2000 yılından itibaren Londra'da yaşamaya başlayan sanatçı, uluslararası arenada da tanınmaya başlamıştır. Banksy'nin odak noktalarından biri, tıpkı çağdaş sanatçılardan Ai Weiwei'nin yaptığı gibi, kriz durumlarına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaktır. Bu eleştirel yaklaşım, sanatçının eserlerinde sıklıkla toplumsal ve politik sorunları sorgulayan, izleyiciyi düşündürmeye yönlendiren bir dilin gelişmesine olanak sağlamıştır.

Görsel 5. Ai Weiwei, *Güvenli Geçiş*, 2016 (<https://www.flickr.com/photos/mompl/24930326141/>)

Bu bağlamda, bölge tarihsel olarak birçok kriz ve çatışmaya sahne olmuş, insan hakları ihlalleri, ölümler ve zorla uygulanan şiddet olayları devam etmektedir. Bu sürekli insani dram, sanatçıyı, sürgünlerin ve yerinden edilmenin yaşandığı Filistin topraklarına gitmeye yönlendirmiştir. Bu doğrultuda, Batı Şeria’da inşa edilen ayırma duvarı, sanatçılar için benzersiz bir sanatsal ifade alanı ve tuval işlevi görmüştür (Bastaban, 2023).

Görsel 6. Banksy, 2003, Love is in the Air (Flower Thrower), Photo by jensimon7, via FI, Jerüsalem. (<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-6-iconic-works-banksy>)

Sanatçı, mülteci sorunlarını ele aldığı yerleştirmesinde (Resim 7), İngiltere’nin terkedilmiş eski bir spor merkezini geçici bir sergi alanına dönüştürmüştür. Bu sergi, “Dismaland” adıyla anılmakta olup, eserlerinde yoğun toplumsal eleştiriler barındırmaktadır. Dismaland, Weston-super-Mare turizm bölgesinde yer alan ve yetişkinlere yönelik bir eğlence parkı olarak tasarlanmış bir yerleştirmedir. Serginin en dikkat çekici öğelerinden biri, yüzen bir tekne ve çok sayıda mültecinin cesedini taşıyan bir göletin yer aldığı eserdir. Sergide en çok konuşulan eser ise, Banksy’nin “Mülteci Botu” adlı yerleştirmesidir. Bu eser, izleyicilerde büyük bir korku uyandırmakta ve sıradan insanların trajik durumunu etkili bir şekilde gözler önüne sermektedir (Demirel, 2020).

Görsel 7. Banksy, Mülteci Teknesi / Dismaland, 2015. (<https://untitled-magazine.com/banksy-to-raffle-dismaland-sculpture-bid-starts-at-2>)

980 yılında Kamerun'da doğan Guy Wouete, sanatında göç temasına odaklanan önemli bir sanatçıdır. Sanatçının “Göç Yolunda” adlı eseri, sınırları yasa dışı yollarla geçen göçmenlerin karşılaştıkları zorlukları ve yolculukları sırasında yaşadıkları kayıpları ele almaktadır. Wouete’ye göre, insan doğası sabit bir noktada durmak değil, hareket etmek ve başkalarıyla etkileşime girmektir; insanlar bir yerde durup ölmek için yaratılmamıştır. Küreselleşen dünyada, insanın varoluş amacı, göç etmekten çok, başkalarıyla tanışmak ve farklı yerlerde varlık göstermektir. Sanatçının enstalasyonunda, dikenli tellerle çevrili bir alana eski renkli ayakkabılar ve plastik şişeler yerleştirilmiştir. Bu görüntü, Nazi dönemi Yahudilerinin geride bıraktığı eşyaları hatırlatan bir imaj yaratmaktadır. Ancak bu kaotik yerleştirmenin esas amacı, göçmenlerin en temel ihtiyaçlarından biri olan suya erişimlerinin engellenmiş olmasıdır. Wouete, suyu ve hayali yaşamı birer metafor olarak kullanmaktadır. Temelde, insanın istediği şey, sınırlarını aşarak insani değerlere sahip bir yaşam sürmektir. Ancak bu durumu, sokaklarda yaşam mücadelesi veren mağdurlar aracılığıyla tanık olan halk gözler önüne serilmektedir. İzleyici, kompozisyonun sunduğu trajik görüntü ile bu insanlık dramını hisseder (Çalışkan, 2018).

Görsel 8. Guy Wouete, “Göç Yolunda, Enstalasyon, 2015. (<https://perezartsplastiques.com/2015/09/07/lexil-dans-lart-contemporain/>)

Gülsün Karamustafa, 1980’li yıllara kadar geleneksel resim anlayışını benimsemiş bir sanatçı olarak, bu dönemde video sanatı, enstalasyon ve performans gibi çağdaş sanat disiplinlerine yönelerek, Türk sanatının önemli temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Sanatçının disiplinler arası üretim yaklaşımı, Türk sanatının gelişiminde kritik bir dönemeç oluşturmuş ve geleneksel sanat anlayışını aşan bir estetik anlayışının öncüsü olmuştur. Karamustafa’nın eserlerinin tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, yaşadığı toplumun sosyal yapısına duyulan ilgi büyük bir önem taşımaktadır. Sanatçının aktif üretim döneminin Türkiye için oldukça hareketli olduğu söylenebilir; 1980’li yıllar, askeri darbeler, sıkıyönetim uygulamaları ve toplumsal göç gibi önemli sosyo-politik olguların yaşandığı bir dönemi işaret eder. Bu dönemin izlerini eserlerinde derinlemesine inceleyen Karamustafa, göç, kimlik, aidiyet gibi toplumsal temaları ele almaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren göç olgusu ve bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel melezleşme, sanatçının üzerinde durduğu ana temalar arasında yer almaktadır. Karamustafa, kırsal

kesimden kente ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçün yanı sıra, uluslararası göçün yarattığı toplumsal dinamikleri de araştırmaktadır. Ayrıca, sanatçı, İstanbul'a göç eden Anadolu, Balkanlar ve Rusya kökenli insanların yaşam alanlarını ve bu yerleşimlerin içindeki insan-mekan ilişkisini detaylı bir şekilde incelemektedir. 1980'ler, Türkiye'nin toplumsal yapısının hızla değiştiği ve şekillendiği bir dönemdir ve Karamustafa bu dönüşümü kendi sanatsal dilinde ve pratiğinde yansıtmaktadır (Kaplan, 2020).

Görsel 9. Gülsün Karamustafa, Mistik Nakliye, 1992. Enstalasyon Görüntüsü, Walker Art Center. (<https://www.haberturk.com/venedik-bienali-nde-gulsun-karamustafa-nin-eseri-sergilenecek-3659905?page=3>)

Göç olgusunu ve bunun insanlar üzerindeki etkilerini sanatsal bir ifade biçimi olarak benimseyen Nuri İyem, bu temaya odaklanan pek çok eser üretmiş olan önemli ressamlardan biridir. Sanat yaşamı boyunca birçok farklı üslup varyasyonu geliştiren İyem, özellikle 1960 sonrasında Anadolu halkının yaşam tarzlarını ve kültürel özelliklerini derinlemesine inceleyerek, kendine özgü bir anlatım dilini şekillendirmeyi amaçlamıştır. Sanatçı, resimsel içeriğin anlamını ön planda tutarak, açık ve doğrudan

ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşımıyla, insan ilişkilerinin ve saf duyguların samimiyetini yansıtırken, hiçbir şekilde bu duygusal derinliği engellemeyecek temsillerden ödün vermemiştir. İyem'in resimleri, onun için sadece teknik becerinin ötesinde, sanatsal ifadeyi ve renk kullanımını estetik bir bütünlük içinde sunan bir arayıştır.

Anadolu insanının sosyo-psikolojik yapısını ve bu yapının dönüşümünü eserlerinde güçlü bir şekilde dile getiren sanatçı, göç temasını da eserlerinde sıkça işlemektedir. Özellikle “Göç” adlı eserinde, desen ve motif figüratif anlatımın klasik özelliklerini kullanarak, bu olguyu derinlemesine irdeler. Eserindeki baskı teknikleri ve renk ilişkileri, tüm kompozisyon boyunca bir ritim kazandıran montaj planlarıyla desteklenmiştir. Boya katmanları arasındaki tekniği, renk dengesini gözler önüne sererek izleyiciye dinamik bir görsel deneyim sunar. İyem'in teknik yaklaşımı, hem estetik hem de anlam bakımından derinlikli bir yapı oluşturarak, göç gibi toplumsal bir olgunun resmedilmesinde teknik ve görsel bakımdan önemli bir rol oynamaktadır (Güngör, 2020).

Görsel 10. Nuri İyem, Göç, 56x36 cm, Duralit üzerine yağlı boya, 1975 (<http://www.nuriiyem.com/eser/s1137-007/>)

Sonuç

Yüzyıllar boyunca süregelen bir fenomen olarak göç, günümüzde küresel çapta en çok tartışılan sosyal olguların başında gelmektedir. Göç, toplumların kültürel yapısında derin ve kalıcı değişimlere yol açmış, zaman içinde farklı sebeplerden dolayı insanların evlerini terk etmelerine yol açmıştır. Göçün tarihsel sürecine bakıldığında, savaşlar, isyanlar, doğal felaketler ve ekonomik yıkımlar gibi olumsuz durumlar, insanların zorunlu göç yollarına itilmesinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Bu tür olgular, bireyleri hayatta kalma güdüsüyle hareket etmeye zorlamakta, aynı zamanda daha iyi yaşam koşulları ve ekonomik refah arayışı da göçün itici güçlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç, sadece toplumsal yapıları değil, kültürel kimlikleri ve bireylerin varoluş biçimlerini de dönüştüren bir süreçtir. Günümüzde, göç eden nüfusun artmasıyla birlikte, bu olgu, dünya genelinde çözüm arayışlarına ve politik müdahalelere yol açmıştır. Küresel ölçekte yaşanan bu olgular, yalnızca siyasal ve ekonomik bir mesele olmanın ötesinde, kültürel ve estetik bir yansıma da bulmaktadır. Sanat, hem yurt içindeki hem de yurt dışındaki sanat alanlarında, bu sosyo-politik sorunun derinliklerine inmek için önemli bir araç haline gelmiştir. Sanatçılar, göç olgusunun hem fiziksel hem de psikolojik yansımalarını, toplumsal yapılar içindeki travmalarını ve bu süreçte yaşanan kimlik bunalımlarını eserlerine yansıtarak, bu evrensel meselenin toplumsal bilinçle olan bağına güçlendirmişlerdir.

Göçün sanatsal temsili, yalnızca bireysel bir yaşam deneyimi olarak değil, aynı zamanda geniş bir toplumsal sorumlulukla ele alınmalıdır. Hem yerli hem de yabancı çağdaş sanatçılar, göçü bir toplumsal sorun olarak derinlemesine incelemiş ve bu olguyu çeşitli ifade biçimlerinde eserlerine taşımışlardır. Sanat, toplumsal bir yansıma olarak, toplumu besleyen, dönüştüren ve şekillendiren bir süreçtir. Küresel göçün, savaşların, yıkımların ve psikolojik terk edilmişliğin sanatsal içeriklere yansımaları, yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak sanatın gelişimine katkı sağlamaktadır. Sanat, bu tür toplumsal olgulara karşı duyarlılığını ve eleştirel gücünü sürdürecektir, estetik üretimin toplumsal bilinçle olan ilişkisini derinleştirecektir. Bu bağlamda, göç meselesi, çağdaş sanatın sadece bir teması değil, aynı zamanda toplumsal değişimin, evrimin ve kültürel dönüşümün estetik bir yansıması olarak sanat dünyasında derin bir iz bırakmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- Bastaban, Ü. (2023). Küresel Krizler ve Sanat: Ai Weiwei ve Banksy. *Proceeding Book*, 25, 186.
- Çalışkan, S. (2018). Çağdaş Sanat Eserlerine Göç Olgusu Perspektifiyle Bir Bakış. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 7(41), 39-45.
- Çeber, T. (2018). Plastik Sanatlardaki Üretimlerde Ele Alınış Biçimiyle Göç Olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (22), 97-109.
- Demirel, H. (2020). Çağdaş Sanatta Göç Teması. *trk dergisi*, 1(1), 87-104.
- Girgin, E. (2017). Migration Theme In Art. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 1(1), 54-75.
- Güngör, T. (2020). Çağdaş Türk Resim Sanatında Göç Olgusu: Mehmet Başbuğ Özelinde Bakmak. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1608-1626.
- Kaplan, M. A. (2020). Çağdaş Türk Sanatında Göç, Yersizyurtsuzlaşma Olgusunun Gülsün Karamustafa Sanat Çalışmaları Üzerinden İncelenmesi. *The Journal of Social Sciences*, 29(29), 314-324.
- Kurtoğlu, S., & Çeken, B. (2023). Göç Olgusunun Çağdaş Sanat Yapıtlarına Yansımaları. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 98-113.
- Martiniello, M. (2019). "Sanat ve Mülteciler: Multidisipliner Perspektifler" Özel Sayısına Giriş. *Sanat*, 8(3), 98. <https://doi.org/10.3390/arts8030098>
- Parsıl, Ü. & Kılıç, A. G. (2024). Sanat Eğitimi Öğrenme Sürecinde Kullanılan Yöntemler. *Pearson Journal*, 8(28), 1196-1211. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11575817>
- Parsıl, Ü., & Kılıç, A. G. (2024). Çoklu Zekâ Öğrenimine Dayalı Görsel Sanatlar Eğitimi. *Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 70-76.
- Seyitvan, B., & Özcan, Ş. (2017). Çağdaş Sanat Bağlamında Göç ve Mültecilik.
- Tokdil, E. (2022). Göç Olgusunun Kültürel Boyutları ve Çağdaş Sanata Yansımaları: Tematik Bir Analiz. *Pearson Journal*, 7(19), 12-34.

İnternet Kaynakça

- Günaydın, G. (2020). Bunlar da var – Issam Kourbaj. *Kontrast Dergi* (54. Sayı). ET :22.11.2024, Erişim: <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-issam-kourbaj-54-sayi/>
- Immigrationprofblog (2019). Bruno Catalano'nun İlham Veren Heykelleri. ET: 22.11.2024, Erişim: <https://lawprofessors.typepad.com/immigration/2019/09/the-awe-inspiring-sculptures-ofbruno-catalano.html>

Görsel Kaynakça

- Görsel 1. <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-issam-kourbaj-54-sayi/>

Görsel 2. <https://kontrastdergi.com/gulser-gunaydin-bunlar-da-var-issam-kourbaj-54-sayi/>

Görsel 3. https://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Catalano

Görsel 4. <https://museomoderno.org/mapadelarte/artistas/casarino-claudia/>

Görsel 5. <https://www.flickr.com/photos/mompl/24930326141/>

Görsel 6. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-6-iconic-works-banksy>

Görsel 7. <https://untitled-magazine.com/banksy-to-raffle-dismaland-sculpture-bid-starts-at-2>

Görsel 8. <https://perezartsplastiques.com/2015/09/07/lexil-dans-lart-contemporain/>

Görsel 9. <https://www.haberturk.com/venedik-bienali-nde-gulsun-karamustafa-nin-eseri-sergilenecek-3659905?page=3>

Görsel 10. <http://www.nuriyem.com/eser/s1137-007/>